

Dolderse Kroniek

Villa Chr. Pleines ca. 1910

1e jaargang nr. 2 - mei 1998
uitgave van de
Historische Vereniging Den Dolder

Historische Vereniging Den Dolder

Opgericht 9 april 1997.

1e jaargang nr.2 mei/juni 1998

Bestuur

Voorzitter : Bodes de Vries, Willem Coxlaan 12,
3734 BV Den Dolder.
tel. 030-2283082

Secretaris : Jan van Buren, Pleineslaan 60,
3734 EP Den Dolder.
tel. 030-2283440

Penningmeester : Harm Sok, Hezer Enghweg 63,
3734 GN Den Dolder.
tel. 030-2287515

Redactie : Mieke van der Ploeg, Pleineslaan 61,
3734 EM Den Dolder.
tel. 030-2288252
Nico W.J. Speelman, Eekhoornlaan 14,
3734 GX Den Dolder.
tel. 030-2294124
Harm Sok.

Tekstvoorstellen en reacties naar de redactie.

Alle rechten voorbehouden.

Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van het bestuur van de Historische Vereniging Den Dolder.

De contributie bedraagt f 30.-- per jaar.

Betaling is mogelijk:

Kontant bij de penningmeester;
of op postrekening 7739816 van de penningmeester
Historische Vereniging Den Dolder;
of op bankrekening nr. 1621.51.616 van de vereniging bij de Rabobank te Den Dolder.

Redactioneel

Het eerste nummer van de "Dolderse Kroniek" is gelukkig goed ontvangen door de lezers, en heeft ons meerdere leuke reacties opgeleverd. Een lezer van buiten Den Dolder stuurde zelfs heuse fanmail. Hij kreeg al antwoord, maar nadien heeft Harm Sok briefpapier gecomputerd met een fraai zelf ontworpen redactie-logo. Wie van ons een briefje wil op dat unieke papier.....schrijf ons! Bij voorbeeld ter aanvulling op de herinneringen van de heer Van Leeuwen in het vorige nummer. In dit nummer treft u het vervolg van zijn verhaal aan, waarbij de wandeling door het Den Dolder van 70 jaar geleden pas echt op gang komt. We merken nu al dat er veel meer materiaal loskomt dan we voorlopig kwijt kunnen in De Kroniek. Maar we willen zo veel mogelijk verzamelen, ook al kan niet alles meteen in gedrukte vorm worden verspreid. Vooral de levende herinneringen van de mensen die al sinds jaar en dag in Den Dolder wonen mogen niet verloren gaan! Daarom zullen de redactieleden regelmatig uitrukken met pen, papier en casetterecordertje om ons eigen "geluidsarchief" aan te leggen. We kunnen dan voor latere nummers daaruit putten, ook als degene die ons het verhaal vertelde er onverhoopt niet meer zou zijn. En we proberen er waardevol materiaal voor de Historische Vereniging mee aan te leveren. Maar daarbij is uw hulp dus onontbeerlijk.

Binnenkort hopen we uitgebreid te spreken met bijv. de dames Overheem en Van der Vijsel, en met de heren Van der Meer, Slotegraaf en Knegt. We leggen een lijstje aan van mensen die we nog meer zouden willen bevragen (als ze dat zelf op prijs stellen, natuurlijk). Wilt u ons namen aan de hand doen als u suggesties heeft? En wilt u alstublieft uw bescheidenheid aan de kant zetten als u zelf interessante oude herinneringen kunt overleveren? Onze namen en telefoonnummers staan niet voor niets voorin het blad, we worden hiervoor gráág gestoord! We wensen u in elk geval leesplezier met de artikelen in dit nummer.

De wandeling uit 1927 dus, maar ook Jan van Dijk's herinneringen aan het meertje bij Offereins, de uitkomsten van Harm Sok's onderzoek naar de verveningen in onze regio, en de neerslag van de gesprekken die Mieke van der Ploeg voerde met enkele "oerleden" van het dit jaar jubilerende Dr. Engelhardcorps.

De redactie.

Een wandeling door Den Dolder (2)

We maken deze wandeling dus met de heer Van Leeuwen, met wie wij in het vorige nummer kennis maakten.

Het is zaterdag 27 september 1927, een warme, zonnige dag.

We beginnen op de oude Soestdijkerstraatweg, bij het kindertehuis. (Dat is het pand met het rieten dak bij de huidige rotonde, dus bij het begin van de Dolderseweg). In de volksmond werd dit tehuis aangeduid als de "Jodenkolonie", dit omdat er Amsterdammertjes verbleven. Enkele namen weet de heer Van Leeuwen ook nog wel: Jan Koekenbier, Jan Koster, de gebroeders Meier. Overigens was er verderop, richting Baarn, nog een kindertehuis, voorbij de Ewijkshoeve. Dat was Staalwijk, de naam staat daar nog op het huis, een huis dat gebouwd werd in 1835.

We moeten wel oppassen, want de Dolderseweg is in deze tijd vrij smal en als er een auto langs komt, moeten we opzij stappen, tussen de beukebomen. Aan de rechterkant zien we al gauw het zogeheten jachthuisje aan de Prinsenlaan, bewoond door de familie Vijge. Evert Vijge woont nu op het voor auto's afgesloten gedeelte van de weg naar Lage Vuursche, vóór waar de tol was. De Prinsenlaan is een rechte laan met eikebomen, lopend vanaf Bilthoven, achter de Binnenhof langs, uitkomend bij Prinsenoord en nu, in 1998, nog altijd als laan goed terug te vinden. Bij het begin van die Prinsenlaan, nabij de Soestdijkerweg, heeft zich vlak voor de bevrijding (op 5 april 1945) nog een drama afgespeeld: hier werden 10 mensen geëxecuteerd, vermoedelijk als wraak, maar de aanleiding is nooit duidelijk geworden. Hun lichamen bleven nog enkele dagen liggen om de bevolking schrik aan te jagen, maar later zijn ze eervol begraven op de Algemene Begraafplaats in Zeist. Een gedenkteken is daar aanwezig.

We vervolgen onze wandeling en zien ineens iets bijzonders: hollende kinderen die allemaal nieuwsgierig gaan kijken bij een Fokker C 1, de 532, die geland is op het weiland en bij de Prinsenlaan tot stilstand is gekomen. De kist is praktisch onbeschadigd en ook de bemanning is er goed afgekomen.

Een stukje verder komen we bij wat toen al werd aangeduid als de Boerderijlaan, maar toen en nu officieel (voor de post) de Doldersche weg is.

Op de hoek, op nummer 234, zien we het mooie huis van de technisch opzichter, de heer Kemp. Verderop staan de 5 dubbele dienstwoningen, witgepleisterd, en dan verderop de boerderij, in 1906 in gebruik genomen.

De Boerderijlaan.

De bewoners van de huizen in dit jaar 1927 zijn achtereenvolgens de familie Karelse (schilder), de familie Geitenbeek (de heer Geitenbeek zwaaide de scepter over de moestuin), de families Van de Bult en Bottenberg. Dan vinden we op nummer 244 de familie Van Leeuwen (zoon Henk begeleidt ons op deze wandeling) en vervolgens Gerard van Kooij (familie van Jan van Kooij van de garage). De volgende dubbele woning wordt bewoond door de heer Jansen (lood- en zinkwerker) en de stoker J. Spierenburg. Dan is er weer een Van Kooij en naast deze woont de familie Van de Kuinder, gekomen uit Lemelerveld. Hij werkt op de boerderij.

De boerderij had als huisnummer 256 en was toen, zoals nu nog, eigenlijk een heel monumentaal pand. Er waren stallen voor koeien en paarden, nog andere loodsen en ook een apart gebouw voor de varkens. De koeiestallen waren heel modern, betegeld en met een plafond van Monier. Dat was een soort gewapend beton dat toen in zwang kwam. De mest kwam in een goot en werd door een tunneltje naar een put afgevoerd. Er waren allerlei werktuigen en wagens en maar liefst 120 varkens. De start was indertijd geweest met 14 koeien, maar er

was plaats voor 30, 15 aan iedere kant. Henk kende de boerderij goed, want hij speelde vaak met de kinderen van de toenmalige boerderijbeheerder, de heer De Waal.

Als we dan voorbij de boerderij een kleine helling in de weg afdalen, komen we verderop bij een kastanjeboom waar volgens sommigen het oudste huisje staat, het zogenaamde Meerhuisje. Al in 1880 wordt dit genoemd. Er woonde onder meer een zekere Dirk Altena die voor de wijde omgeving er roggebrood bakte. Die naam Meerhuisje zou gebaseerd zijn op het feit dat de naastliggende weide in de winter flink onder water kon staan. Later verschoof de naam naar Teerhuisje, naar een familie Teer die er in woonde.

Ook heeft er gewoond de heer Geijtenbeek, toen deze als opzichter bij de bouw van de boerderij betrokken was. Later had hij ook het opzicht over de landbouw en de moestuin.

Het Meerhuisje.

Wat we nu kennen als de Willem Armtsz Hoeve is niet zonder moeite tot stand gekomen. Dokter Cox, de directeur van het later zogeheten Binnengesticht (het W.A.-Huis), wilde voor zijn patiënten ook een Buitengesticht en hij had zijn

oog op dit terrein laten vallen. Maar er was in 1898 veel verzet van de omwonenden en het regende bezwaarschriften bij Koningin Wilhelmina. Niet alleen van grondeigenaren en villabewoners, maar ook van mensen met gewone beroepen als een kleermaker en de transporteur Van Ekdorn. Maar ook de Amsterdamse bankier Boissevain, wonende op Jagtlust (het huidige gemeentehuis van De Bilt), verzette zich. Maar uiteindelijk konden toch in 1905 de gronden verworven worden, een totaal van 702 ha. De akte vermeldt een prijs van fl. 60.000,-, dat wil zeggen een prijs van iets meer dan 2,5 cent per m². De verkoper van de gronden was de heer P.W. Scholten uit Amsterdam. De boerderij en alle overige gebouwen werden ontworpen door de heer F.W.M. Poggenbeek, die ook als architect en adviseur betrokken was geweest bij de bouw van de inrichtingen Meer en Berg bij Santpoort en Castricum.

Voor het vervolg van onze wandeling keren we nu terug naar de Dolderscheweg. Na de Boerderijlaan zien we dan weer twee dubbele woningen, waarvan de eerste twee bewoond worden door de electricien Savernij en de kok Van Beek. In het volgende dubbelpand woont de heer Lagendijk en een op dit moment onbekende familie. Achter deze huizen loopt een beekje. Het is water uit de naastgelegen weilanden dat via duikers onder de Berkenlaan door naar de Praamgracht loopt. Schoon water!

Aan de Berkenlaan zien we drie dubbele woonhuizen, in dezelfde stijl als die aan de Boerderijlaan. Die huizen worden respectievelijk bewoond door de families Brouwer (mattenmaker) en Dissel, Hardebol en Smit, Bogerd en Leemans. Als we van de Berkenlaan nu in de richting van de directielaan lopen zijn daar ook weer twee van die dubbele blokken en het dominerende huis op de hoek van de directielaan, waarin wonen de families Van Donkelaar en Pater, de bloemist/tuinman. Vervolgens staan daar dan de twee dokterswoningen, bewoond door de artsen Stärcke en Van der Spek.

Het is tijd nu eens over te steken en dan staan we bij een paar winkels. De eerste is die van bakker Van Brummelen. Dit huis staat naast het Ottolaantje, dat ten tijde van onze wandeling nog vrij toegankelijk is. Dit laantje leidt door het bos naar het café van Verhoef, naast een veld waar gevoetbald werd. Het genoemde café is nu het restaurant "de Kuuk" (tot voor kort: Kukeleku) aan de Soestdijkerweg. Bakker van Brummelen zou in de oorlog zijn zoon Kees verliezen. Deze voelde zich niet meer veilig in Den Dolder en dook onder in Putten. Niet wetend welk drama zich daar zou afspelen, een drama waarvan

hij ook slachtoffer zou worden. In het pand is een bakkerij gebleven (later: Van den Berg) tot deze werd gesloten en de winkel een woonhuis werd.

Naast de bakker vinden we de winkel van de heer Droffelaar, een echte "winkel van Sinkel" waar je van alles kon krijgen. Overigens waren veel winkels in Den Dolder er op ingesteld om veelzijdig te kunnen leveren.

Naast de bakker vinden we de kruidenier Overeem en de landbouwopzichter Fama. Deze was er begonnen met een sigarenwinkel, maar later was er ook van alles leverbaar. "Van bier tot vliegerpapier", zoals de heer Van Leeuwen weet. Vrije concurrentie was toen schering en inslag. Dat is wel zichtbaar aan het feit dat er toen naast Van Brummelen nog twee andere bakkers waren in Den Dolder, Hiensch en Stolp. En ook was er nog een heer Manschot die desgewenst brood bezorgde van een brood- en meelfabriek uit Utrecht !

Na deze winkelpanden vinden we weer twee dubbele woonhuizen, onder andere bewoond door de schoenmaker Van 't Hoogt, een van de twee schoenmakers in deze kleine gemeenschap. Vervolgens is er een nu nog aanwezige open ruimte tussen de huizen. Toen, in 1927, was het al de bedoeling om daar een weg naar Bilthoven aan te leggen, dit als ontlasting van de Pleineslaan. Dat plan is echter nooit tot uitvoering gekomen. Opnieuw komen we langs twee dubbele woonhuizen. En dan staan we voor nummer 173, waar het plaatselijk gezag, de rijksveldwachter Reehorst, zetelt.

Het volgende huis is dat van de hoofdonderwijzer, de heer A. Lasterie. De heer Pleines had er voor gezorgd dat dit huis er kwam, zoals hij ook had gezorgd voor de bouw (in 1906) van de Christelijke Lagere School, voor welk gebouw wij nu staan. Dit schoolgebouw bestond uit een lange gang, waaraan 3 lokalen. In elk van die lokalen waren 2 klassen ondergebracht. Sterker nog: in het derde lokaal waren er zelfs 3: de klassen 5, 6 en 7 ! Een paar jaar later, in 1931, zou het 25-jarig jubileum van de school op grootse wijze gevierd worden. In zekere zin had de school al een oecumenisch karakter, want veel kinderen uit Katholieke gezinnen gingen niet naar hun school in Bilthoven, maar kregen onderwijs op deze "school van Lasterie".

Maar we moeten ook nog even naar de overkant kijken. Door de bomen heen zien we de grote villa van dokter Cox, het huis waarin later dokter Engelhard als de grote promotor van de W.A.-Hoeve en opvolger van dokter Cox heeft gewoond. Verder is het bos.

Wordt vervolgd.

Nico W.J. Speelman.

Langs het tuinpad van mijn vader.

Op een luchtfoto van Den Dolder, in maart 1945 na het laatste bombardement door de Royal Air Force genomen, is een groot deel van de lanen en heideveldjes in de omgeving van de Pleineslaan en de Paltzerweg te zien.

Op de Pleineslaan heeft ieder huis zijn eigen groentetuin, en haarscherp zijn de paadjes te herkennen waarover wij als kinderen liepen als we de omgeving afstruinden. Waar je ook naar toe moest of wilde, de kortste weg in Den Dolder liep altijd wel ergens over heide, weide of akkerland.

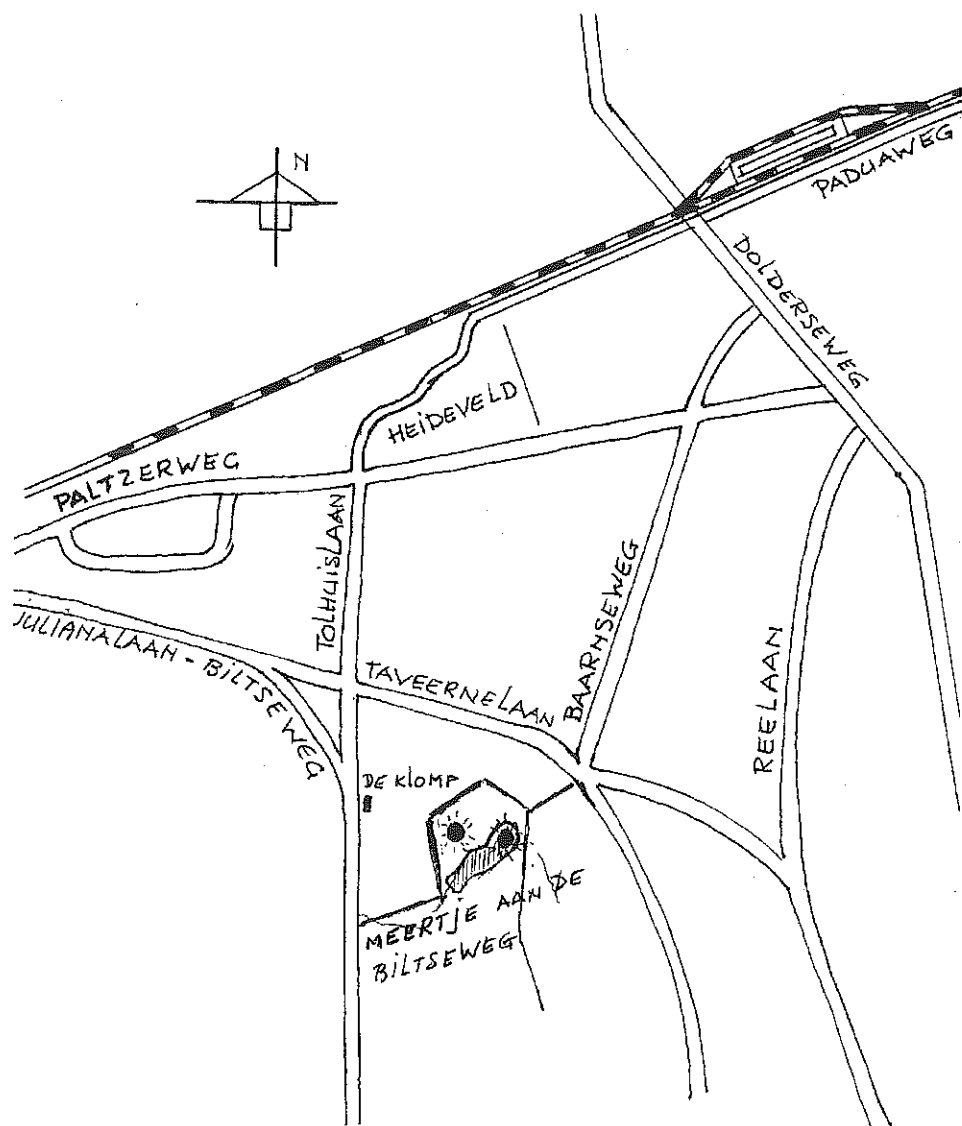
Deze foto roept een sfeer op die mij doet denken aan het liedje, gezongen door Wim Sonneveld: "Langs het tuinpad van mijn vader". Ook mijn vader had, op weg naar zijn werk op de W.A.-Hoeve, zijn eigen paadje uitgesleten, een paadje dat op de foto goed is te zien.

Overigens is deze foto natuurlijk niet gemaakt om de idyllische omgeving vast te leggen of om het mogelijk te maken later de bedoelde gevoelens op te roepen. Nee, de foto diende om te kunnen analyseren waar de bommen waren gevallen. En als je dan nog eens goed naar de foto kijkt, dan moet worden vastgesteld dat die bommen het vliegveld, het luchtdoelgeschut en andere Duitse objecten volledig hebben gemist. Eigenlijk is het een wonder dat op die bewuste zondag het bommentapijt grotendeels op de hei viel. Ik herinner mij dat ik als zevenjarige de bewoners van de Pleineslaan in de richting van de Lassuslaan zag vluchten, maar juist dáár vielen de laatste bommen, in het bos !

Voor ons liep deze gebeurtenis goed af en na de bevrijding konden wij weer rustig spelen op de hei. Wij vonden het zelfs heel gewoon en ook wel spannend om de achtergebleven kraters en bunkers als onderdeel van ons speelterrein te accepteren. Als kinderen weet je niet beter.

Inmiddels is dat speelterrein nauwelijks of niet meer terug te vinden, vooral ook door woningbouw. Maar als je naar die luchtfoto kijkt, dan is die oude situatie weer heel dichtbij, haast tastbaar. Dan ben je weer die kleine jongen die iedere vierkante meter kende, dan voel je in je herinnering weer de vroege voorjaarszon in zo'n zandkuil.

En dan weet je ook nog weer iets anders: dat we als Dolderse kinderen, zo vanaf de bevrijding, precies wisten waar we konden zwemmen of schaatsen.

Onder andere was daarvoor geschikt het meertje aan de Tolhuislaan, bij de hoek van de Taveernelaan en de Biltseweg. Een ongerept gebiedje, met veel salamanders en kikkers. Mooier kon het haast niet voor ons als kinderen ! We kwamen er via de spoorwegovergang, de Paduaweg, langs kapper Jansen, door een heidepaadje naar de Paltzerweg en de Tolhuislaan. Dan staken wij dwars de hei over en achter een aarden wal lag dan het meertje. Als het vroor namen we de oude doorlopers van onze ouders mee en daarmee brachten we onszelf de kunst van het schaatsen bij. In de zomer plonsden en spartelden wij er in onze onderbroek en er was geen grotere vreugde dan in een weckpot salamanders mee naar huis te nemen ! Moeder heeft dat een keer geweten. Zij kwam 's avonds thuis van de zang (u weet wel, "de Lofstem") en trof ineens, in het halfdonker, enkele van deze ontsnapte diertjes aan. Zij zong toen een toon, ver boven de hoge C, waarmee ze ons wreed uit onze onschuldige kinderslaap wekte. Maar gelukkig was daar de heer Karel van de Broek, vader van een uit het groepje vriendjes. Hij leerde ons hoe salamanders in een terrarium kunnen worden gehouden en hoe ze dan moeten worden verzorgd. Daarmee verwierf hij bij ons en andere kinderen grote waardering, verdiend door deze creatieve en hulpvaardige man.

Maar we gaan nog even terug naar dat meertje aan de Tolhuislaan, want daar is nog iets wetenswaardigs over te vertellen. In de dertiger jaren is het ontstaan uit een zandafgraving, maar al gauw werd het door "creatieve" geesten goed geacht om er puin en afval in te storten. Dit bewerkstelligde groot ongenoegen bij de heer J.H.Scheps, woonachtig in Bosch en Duin, en destijds prominent politicus voor de Partij van de Arbeid. Hij maakte van deze vervuiling duidelijke foto's en ging daarmee naar de gemeente Zeist. Door zijn actie werd de plek goed schoongemaakt en het is dus dank zij hem dat we zo'n mooi plekje hadden om te spartelen en te spelen. Maar dat wist je als kind toen natuurlijk niet !

De bedoelde foto's van die vervuiling kreeg ik van hem in 1982, waarmee hij toen al bijdroeg tot het verzamelen van historische informatie over Den Dolder.

Tijdens dat bombardement waarover ik vertelde, is het meertje nog wat groter en dieper geworden door enkele grote inslagen. Maar later is het, net zoals dat met andere heidepoelen in de omgeving is gebeurd, uitgedroogd,

vermoedelijk ook door het zakken van het grondwaterpeil. Vroeger, het zijn herinneringen. Maar die bomkraters zijn misschien hier en daar nog wel terug te vinden.

Jan van Dijk

Noot van de redactie:

De luchtfoto waar in dit verhaal over gesproken wordt, leent zich helaas minder goed voor reproductie in dit blad. Vandaar dat is gekozen voor het opnemen van een situatieschets en een van de "vervuilingsfoto's" van de heer Scheps.

Het veen en de herberg van "Den Dolder".

In de eerste Dolderse Kroniek werd reeds gemeld, dat het vroegere Den Dolder heeft gelegen in de nabijheid van het huidige Prins Hendriksoord. Dat gebied en ook de wijde omtrek daarvan waren enige eeuwen geleden eigendom van het Bisdom Utrecht.

In dit gebied en de gehele omtrek van Soest, Baarn en de Vuurse werden veengronden aangetroffen. De veengronden in de nabijheid van Den Dolder werden dan ook Doldersche Venen genoemd en de turven die daar werden gestoken Doldersche turven.

Door de bodemgesteldheid was deze turf van een slechte kwaliteit, eigenlijk waren het een soort brandplaggen zoals die ook werden gestoken in sommige delen van Overijssel en Drente. Ondanks de slechte kwaliteit was het echter toch lonend om tot afgraving over te gaan. Voor het ontginnen van een veengebied werden meestal alleen de rechten voor het afgraven van de turf verleend, de grond bleef dan in bezit van de eigenaar.

Door de Staten van Utrecht werd controle uitgeoefend op de veenderijen. In een van de rapporten werd b.v. de volgende aanmerking gemaakt:

Aanmerkingen:

De zogenaamde veenen binnen deze polder zijn nimmer als wezenlijke veengronden beschouwd, vermits voormaals elke boerderij bijna, waarin een strook grond bezat voor brandplaggen, daarnaar zijn sommige dezer, in handen van particulieren overgegaan, welke meer speciaal op de veenderij hebben toegelegd die dan ook hier en daar de gronden geschikt bevonden hebben om van 3 tot 5 voet uit te veenen en daarvan turf te bereiden. Deze turf is van eene ligte soort. Wijders zijn veele dezer streken waar heidevelden, waarvan de Eigenaars niets van de bovenste plag als brandstof verbruiken kunnen. Voormaals zijn deze veengronden van zoo weinig belang beschouwd dat regels op onderhandsen briefjes van Eigenaar veranderen en zoodanige streek voor een paaltje, hoogte of ander teken werd aangegeven.

Den Dolder. (bij de Vuursche) gezicht op de buurt. Tekening in Oostindische inkt door L.P. Serrurier, 1731

Het gehele gebied van Utrecht tot aan de Vuurse maakte vroeger deel uit van van het Vrouwenklooster van Oostbroek in de Bilt zoals uit onderstaand stuk van 21 januari 1475 blijkt.

Wij Gheertruyt van Gronensteyn, priorinne, ende gemeene convent van Vrouwencloester buten Utrecht, maken kenlick allen luyden ende belyen in dezen onsen brieve, dat wij van ons convents ende cloesters wegen vercoft hebben Thonis Evertsoen van Vlowijck ende Gheertruyt zijne wijve die offgrift van een stuck veens gelegen in de gerecht van Zeyst, opstreckende van die oude graft tot aen die Vuersche toe, twaelf roeden breed, daer oestwert Jonckfrou Alijt van Dolre ende Agniese Zebbeecx mit hoeren medewerckeren naestgelant zijn, ende westwaert onse voirs. convent, voer een somme gelts die Thonis voirs. ons vol ende all wael te danke betaelt heeft den laetsten pennick mitten eersten, ende wij voert in ons cloesters oirbaer gekeert hebben. Mit voirwairden, dat onse andere veenen, daer naest gelegen, onbecroent ende buten ons cloesters cost ofte schade mede sellen moegen weteren ende wegen daer Thonis voirs. sijn veen weteren ende wegen sal. Ende desgelijcx sellen wij mit hen buerlick wesen in wegen ende weteren, ende elcx den anderen te vorderen op die mynste schade. Voert hebben wij hem geloeft ende geloven van ons cloesters wegen, dat voirs. veen te vrijen ende te waren na den recht van den lande, dat voirs. van Thonis, Gheertruyt ende haeren naecomelinghen tot hare gadingh ende schoensten uuyt mogen the doen graven so lange dair torff off veen in is; mer als dat voirs. veen also voirs. uutgegraven sal wesen, sal onse cloester voirs. den gront, erve ende velt weder toebehoeren, aen te tasten ende vrij the gebruycken, onbecroent van Thonis ende Gheertruyt voirscreven ofte haeren erffgenamen ende naecomelingen. Sonder argelist. Des tot oirconde hebben wij bij onsen rechten weeten ons convents segel aen

desen brieff gehangen. Gegeven int jair ons Heeren duysent vierhondert vive ende tseventich op Sinte Agnieten avondt.

Deze tekst komt dus in samenvatting volgens de heer Hinsbergen op het volgende neer:

Priorin en convent van Vrouwenklooster van Oostbroek oorkonden, dat zij hebben verkocht aan Thonis Evertss. van Vlowijck en zijn vrouw Gheertruyt de "offgrift" van een stuk veen gelegen in het gerecht van Zeist, strekkende van de Oude gracht tot aan de Vuursche toe, 12 roeden breed, zullende de grond na de afvening weder aan het klooster terugkeren.

Op een oude kaart, die we gekregen hebben van de Historische Vereniging van Baarn, staat op de plaats, of in de directe omgeving van het huis Staalwijk aan de Soestdijkerstraatweg, het huis Vlowijck. We weten niet of Evert Vlowijck daar gewoond heeft. Het is natuurlijk mogelijk.

Ten behoeven van de ontginning van het veen werden enige regels opgesteld zoals uit onderstaand stuk blijkt.

Door koning Philips II is bij octrooi van 31 augustus 1563 aan de geërfden het recht verleend een bestuur te kiezen, hetwelk bevoegd werd verklaard omslagen te heffen en regels vast te stellen in het belang van de turfindustrie (als zij tot vordering ende welfart van der turfneringe zullen bevynnen te dyenen)

Dit octrooi is bevestigd bij acte van prins Willem IV dd 11 augustus 1749 terwijl een door bedoeld bestuur in 1751 vastgesteld reglement van bestuur de 18den augustus 1751 door genoemden prins is goedgekeurd. Laatstgenoemde stuk volgens Ged. Staten van Utrecht (een nagenoeg inhoudloos reglement) is pas in 1904 buiten werking gesteld.

Om het natte gebied te kunnen ontginnen, moest men eerst zorgen voor een goede afwatering. Al in het jaar 1239 werd hiervoor toestemming gegeven, en wel door Bischof Otto zoals uit onderstaande tekst van 1792 blijkt.

In den jaare 1239, verleende Biffchop Otto aan

de prooft van 't Kapitel van S. Jan te Utrecht vryheid tot het graaven van eene Weteringe, van hunne Veenen, in hunne boffchen van Vuurfche gelegen, tot in de rivier de Eem, met het regt van Schouwinge, ten eeuwige dage. Die vaart, welke nu de Pynenburger Grift, of de Praamgraft, genoemd wordt, loopt van de brug van den Dolder tot in de Eem. Zy is, eenige jaaren lang, onbevaarbaar geweeft; doch, voor eenige tyd, door het leggen twee verlaaten beneeden Zoefdyk, en een op de zyde van de Wildbaan, in dien ftaat gefield, dat zy wederom, met weinige koften, bevaarbaar gemaakt kan worden. De Heer van Draakenftein in der tyd is Watergraaf van dezelve.

Een paar dingen in deze tekst vallen op. Is de Pynenburger Grift genoemd naar het landgoed Pijnenburg? Of is het landgoed naar de grift genoemd? Dit is nog een open vraag, want we spreken nu over het jaar 1792. Dan de naam Praamgraft (Praamgracht) geeft al aan waar het om gaat: een gracht waarin men met pramen (een klein, plat vaartuig dat geboomd wordt) vaart. Deze naam komt men op verscheidene plaatsen in ons land tegen en bestaat ook in Soestdijk nog steeds. De naam Drakenstein heeft verband met het kasteel Drakenstein in de Vuurse en we zullen hem in de volgende Dolderse Kronieken nog wel enige keren tegenkomen.

De ook in deze tekst voorkomende "brug in Den Dolder" bestaat nog steeds, het is de witte brug bij het Prins Hendriksoord. Van de herberg die daar in elk geval in 1731 nog stond kunnen we een tekening laten zien. Niet alleen voor de paarden was het mogelijk zich te verfrissen (zie de voederbakken), ook voor de koetsier zal daarvoor binnen wel een gelegenheid zijn geweest.

Harm Sok

Bronnen:

- a. "Tegenwoordige staat der ver. Nederlanden". van Isaac Tirion (1792)
- b. "Bronnen voor de geschiedenis van Zeist". van P.H.J.C.G. Hinsbergen. (1957)
- c. "Landelijk schoon" van J.B. Christemeijer. (1836)
- d. Rijksarchief Utrecht (Provinciaal Bestuur nr. 5318-5320)

"Frits, je snor moet gaan wapperen!"

Deze prachtzin werd uitgesproken op dinsdagavond 31 maart 1998, op de wekelijkse repetitie van het dr. Engelhardcorps in de Geheerzaal van de Willem Arntzhoeve. Dirigent Harrie Broun sprak een blazer toe die volgens hem meer adem uit zijn buik moest halen om een forse volle toon te produceren.

Het Dr. Engelhardcorps werd officieel opgericht op 18 oktober 1958, en viert dit jaar dan ook het 40-jarig jubileum. Het corps begint de viering al komende zomer, o.a. met een groot concert in juni waaraan ook Margriet Eshuys haar medewerking verleent.

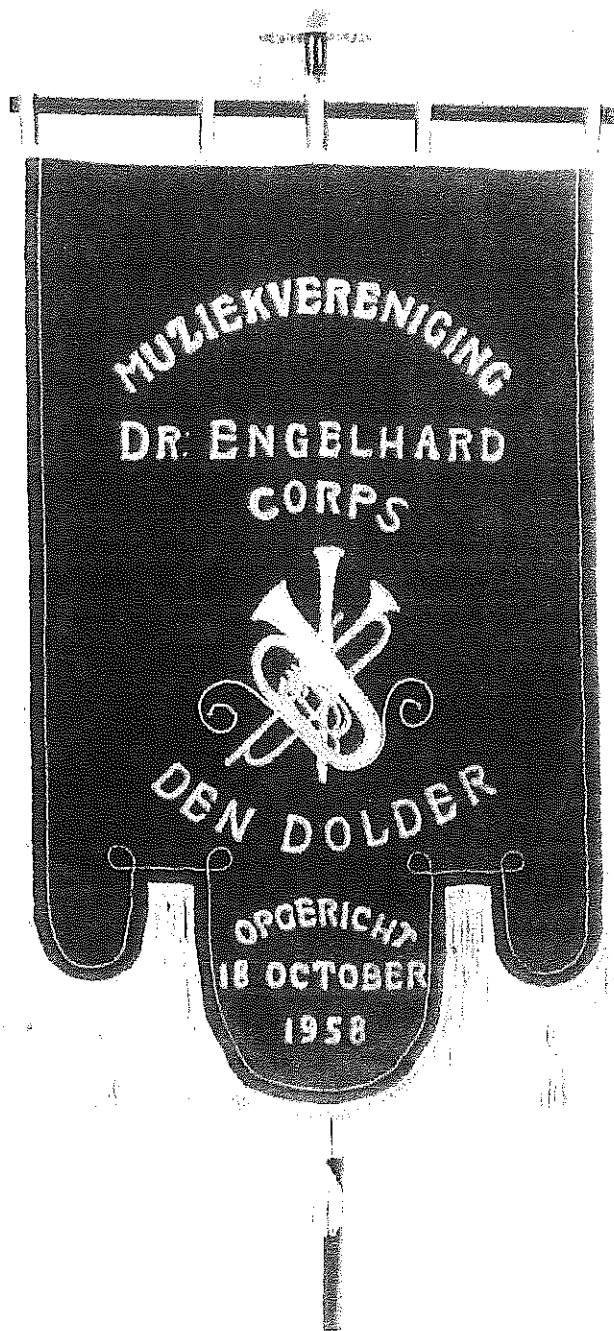
Schrijfster dezes mag als aspirant-lid van de vereniging meetoeteren in het kort geleden opgerichte "B-orkest" voor beginners, dat elke zaterdagmiddag in de Hazenboschool oefent, onder leiding van docente Anita van Soest.

Meerdere "oude" corpsleden spelen daar ter ondersteuning mee. Zo ook Dirk Maarsen, en hij is de enige van de leden van het eerste uur die nu nog steeds musicerend lid is. Maar ook Willem Paerel, Jan Verweij en Rutger van Zanten spelen al heel lang mee en helpen de beginnertjes om het ware fanfaregevoel te ontwikkelen.

Volop gelegenheid voor uw redactielid dus om hen (en anderen) meermaals te bevragen over hoe het allemaal ooit begon. Ook plakboeken, oude verenigingsblaadjes en fotomateriaal werden haar gul ter beschikking gesteld.

Vóór het Dr. Engelhardcorps had Den Dolder al een muziekvereniging, nl. Excelsior.

Dat bestond van 1920 tot 1953, en werd door toedoen van directeur Pleines van zeepfabriek "De Duif" opgericht. Uiteindelijk ging dit ter ziele door gebrek aan leden. Gert Daalmeyer speelde sedert zijn 8ste jaar corhoorn, en hij herinnert zich dat er na de oorlog nog maar 10 of 12 leden over waren; elke uit Indië teruggekeerde dienstplichtige haalden zij feestelijk in, spelend op een open vrachtwagen (het leek "Fanfare" van Bert Haanstra well!). Toen die leden zelf dienstplichtig werden hield het op.

Maar het dorp miste toch de muziek. (Wist u dat er destijds een echte muziktent was in het dorp op de plek waar nu de Maria Christina Kerk staat?)

Na rijp beraad richtten de voormalige bestuurders van Excelsior (de heren E. Oudenes, Hoek en D. de Jong) met enkele ex-spelers van de jongere garde (zoals Gert Daalmeyer en P. de Jong) een nieuwe muziekvereniging op. Bij een "reclamecampagne" was er toch weer voldoende belangstellenden voor een lidmaatschap gebleken. (Zou de na-oorlogse "baby-boom" hebben geholpen om voldoende jonge spelers te kweken?) Er waren nog instrumenten van Excelsior, die bestoft en met vastzittende ventielen op de zolder lagen van de toenmalige openbare school aan de Hertenlaan. Instrumentenhandelaar en -maker Van Riet in Utrecht kon er een stuk of 14 nog wel opknappen, maar wie zou dat gaan betalen??

Er was een vereniging "Den Dolder Vooruit" onder voorzitterschap van dr. Engelhard (hij was verbonden aan de W.A. Hoeve). Daar ging men financiële ondersteuning vragen. En jawel: dr. Engelhard hevelde een bedrag van f 595,00 over naar het corps. Dat bedrag was eigenlijk bedoeld voor een bevrijdingsbank op de hoek Dolderseweg/Willem Armtzlaan, maar er was er al één geplaatst op de hoek Dolderseweg/Hertenlaan. Een tweede bank vond Engelhard minder belangrijk dan een muziekcorps voor het dorp. Er werden twee voorwaarden gesteld bij het verstrekken van dat bedrag: binnen 3 maanden moest er worden begonnen met regelmatig repeteren, en binnen 18 maanden moest er een voor het publiek toegankelijk concert worden gegeven.

De naam van de weldoener werd later als dank blijvend verbonden aan de vereniging.

Dirk Maarsen was bij de oprichting bijna 34 jaar, en hij woonde sinds 1955 in Den Dolder. Hij was opgevoed met koorzang, omdat zijn vader voorzitter was van een koor in Aalsmeer. Sinds zijn 10-de zong hij in diverse koren. Zo ook in Bilthoven sedert zijn verhuizing naar Den Dolder. "De Lofstem bestond toen allang, maar ze maakten geen reclame zodat ik hun bestaan niet kende. Hadden ze dat wel gedaan, dan zat ik nu sinds jaar en dag op De Lofstem". Maar hij had allang de wens om muziek te maken, wat zijn vader nooit had goed gevonden. Maar nu zag hij zijn kans schoon, en hij heeft er nooit spijt van gehad. Later kwamen ook zijn

(inmiddels helaas gestorven) vrouw, en alle 4 hun zoons het corps versterken. Joost en Maaico doen nog steeds mee.

Ook bestuurlijk was Dirk langdurig actief voor de vereniging. Penningmeester, secretaris, zo'n 25 jaar voorzitter. De laatste jaren beheert hij alle bladmuziek. Ook helpt hij elke week weer de absoluut niet adequate repetitieruimte (toneelzaal annex gymnastiekzaal met galmende akoestiek) zo goed mogelijk aan te passen: kleden op de vloer (anders beschadigen de schoenen en stoelpoten de gymvloer), een soort parachute ophijsen aan een touw halverwege de zaal om de galm wat weg te vangen. Na afloop van de repetitie alles weer wegruimen en de zaal aanvegen.

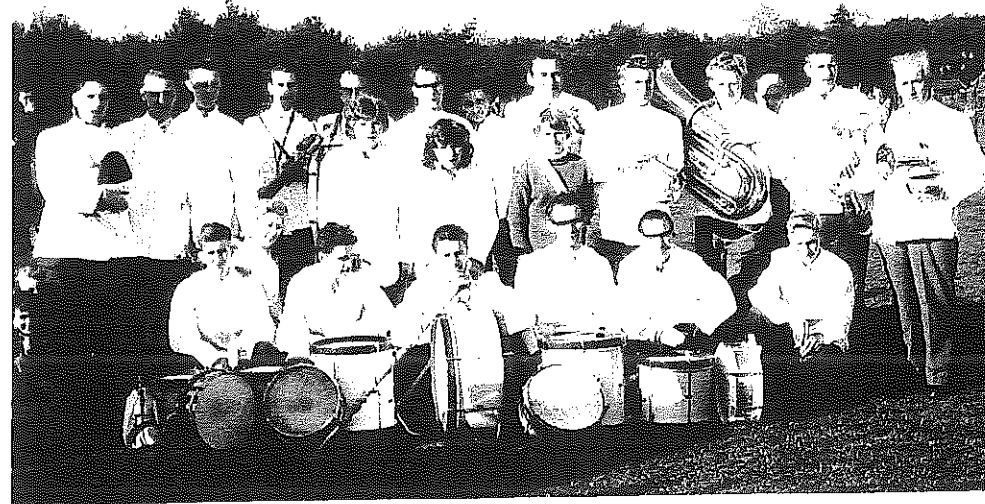
Al rekenend bedenk ik dat hij nu 73 moet zijn. Is hem niet aan te zien, en hij lijkt ook geen aanstalten te maken om met pensioen te gaan als saxofonist.

Terug naar toen: in het begin waren er zo'n 15 blazers, waaronder 1 dame, mevrouw Vissers. Dat aanvangsgroepje van het corps repeteerde in de W. A. Hoeve. Dirk kon nog niks, dus sloot hij zich aan bij de drumband in oprichting, die bestond uit zo'n 10 jongelui tussen de 10 en 15 (plus hij als 34-jarige dus). Ze kregen instructie van Nol van Vliet, op de Fortisfabriek waar die werkte. Behalve toen Van Vliet geelzucht had, want toen gaf hij de instructie in zijn huiskamer aan de W.A.laan, op plankjes bij wijze van oefentrommels!

Tegelijkertijd begon Dirk met saxofoonles, bij Ruud van de Kolk. Dat was de toenmalige voorzitter, en tevens collega van Dirk. Ze werkten allebei als technisch instructeur op het Kamp van Zeist (luchtmacht), en elk schaftuur speelden ze samen. "Ruud leerde me ook spelen en marcheren tegelijk, dat oefenden we rond een tafel van wel 15 meter lang, die in onze loods stond." Na een kleine 2 jaar les toeterde Dirk mee in het corps.

In het begin was er geen professionele dirigent. Een meneer Rietveld uit Utrecht was de eerste dirigent, die (hoewel amateur) al enkele andere corpsen in Utrecht dirigeerde. Mede-oprichter Douwe de Jong hanteerde de baton als waarnemer toen er na een jaar of 4 een opvolger moest worden gezocht, die werd gevonden in de persoon van G. van der Ploeg (nee, geen familie). Hij kwam uit Den Haag, en sloeg al enige tijd de grote trom in het corps, maar kon ook prima piano spelen. Na hem kwam de eerste formeel als dirigent opgeleide persoon: de heer Bueters.

In totaal kende het corps in 40 jaar tijd 10 dirigenten. De huidige dirigent Harrie Broun heeft daarvan het langst op de bok gestaan, nl. al 8 jaar. Hij wil na het jubileum eens opstappen als er een goede opvolger wordt gevonden. Wist u dat hij in het uiterste zuiden van Zuid-Limburg woont? En elke dinsdag 4 uur reistijd nodig heeft voor het Dr. Engelhardcorps? Maar terug naar toen: ergens in de lente van 1959 gaven de blazers voor het eerst een openbaar optreden, door een serenade te brengen aan een echtpaar op de Pleineslaan dat een zoveel-jarig huwelijk vierde. Mevr. Vissers was nog niet zo ver gevorderd als blazer, maar het Wilhelmus kon ze al spelen. De overige stukken heeft ze toen fraai geplaybacked, met een uitgestreken gezicht steeds turend in haar partij van het Wilhelmus. Op Koninginnedag 1960 trad het complete corps voor het eerst voor het voetlicht, met een straatoptreden van fanfare en drumband samen. En in de herfst van dat jaar werd het eerste gratis concert ten behoeve van de bevolking van het dorp gegeven, in de Geheerzaal van de W.A.Hoeve. Die gewoonte is sindsdien jaarlijks gehandhaafd.

Het Dr. Engelhardcorps omstreeks 1960.

Er waren niet meteen uniformen. Er zijn nog foto's van buitenoptredens waarbij de heren gewone winterjassen dragen, en sommigen zo'n fraaie hoed zoals destijds nog veel gedragen werd. Bij wijze van gelijke kleding leende men in 1960 witte jasjes en koksmutsen op de Hoeve, maar na een jaar akties voeren (elke maandagavond de huizen langs om letterlijk een cent op te halen, soep- en oliebolletjes verkoop e.d.) was er een redelijk bedrag bijeen geschooit voor de aanschaf van uniformen. Van dat geld plus bijdragen van de gemeente Zeist, het Anjerfonds/Prins Bernardfonds en wijlen de heer Van Kooij (directeur van de toenmalige Mercedes Benz garage aan de Paduaweg) konden de uniformen toen gekocht worden. De eerste uitdossing bestond uit blauwe blazer met grijze pantalon of rok en een baret. In 1973 werd dit vervangen door groene uniformen met een gele streep en kolbak. Inmiddels treedt men op in zwarte broek of rok met bordeaux-rode jasjes.

Al die uniformen worden sinds jaar en dag met zorg beheerd, gerepareerd en vermaakt door mevrouw Paerel. Dat deed zij ook een aantal jaren met

Erwin Spekman ongeveer 10 jaar oud.

de capes van de drumband en de pakjes van de majorettes. Want de vereniging heeft hoogtijdagen beleefd in de jaren '60 (toen het dorp barstte van de kinderen en jongelui) met een fanfare, een drumband en twee majorette-corpsen! In die tijd liep de vereniging bij buitenoptredens met 60 tot 80 medewerkers op straat. Maar met het afnemen van de geboortecijfers daalde het ledental. Het grotere aanbod aan vrijetijdsbestedingen voor jongeren zal er ook wel debet aan zijn geweest. In elk geval zijn er tegenwoordig geen drummers en majorettes meer...

Haar man, Willem Paerel, is sinds mensenheugenis de beheerder van de instrumenten en heeft zich in de loop der tijd bekwaamd in het zelf verrichten van allerlei kleine reparaties. Dat alles naast het uitvoerend musiceren als trombonist.

Ook een steun en toeverlaat is mevrouw Pasqua, die 31 jaar geleden begon de majorettes van toen (haar eigen kinderen zaten er bij) te voorzien van snoep en drinken. Ze haalde de spullen bij een grossier op de Paltzerweg voor inkoopsprijs en verkocht ze met een kleine winst aan de kinderen. Van de opbrengst werden de majorettepakjes (mede) gefinancierd. En net als mevrouw Paerel nooit is gestopt met de zorg voor de uniformen, is zij altijd de catering van het corps blijven doen.

Elke repetitie-avond weer, en bij elk optreden is ze paraat.

Om te kunnen optreden moest het complete corps ook vaak worden vervoerd, naar omliggende gemeentes maar ook verder weg naar plaatsen als Leiden (voor een concours bijv.). Zeker in de beginjaren was dat geen sinecure, want wie had er destijds een auto? Geen nood, bas-speler Jan Verweij had een verhuisbedrijf en dus ook vrachtwagens. De hele club achterin, bij sommige gelegenheden de dekzeilen omhoog, en daar gingen ze dan! Jan vindt het nog steeds jammer dat de politie deze vorm van groepsvervoer om veiligheidsredenen heeft moeten verbieden, het was zo gezellig.... Ook in andere opzichten was Jan nooit te beroerd om de handen uit de mouwen te steken voor de vereniging. Jaarlijks verkoopt hij Kerstbomen ten bate van de vereniging, hij loopt de donateurs langs voor hun bijdrage, verkoopt appeltaartjes langs de deur etc. Gelukkig blaast hij ook nog steeds op zijn buitenmodel instrument in het corps, en ter ondersteuning van de beginnertjes.

In de eerste jaren werden aspiranten dus opgeleid door zittende spelers. Zo heeft Dirk Maarsen ook nog lesgegeven, o.a. aan de huidige voorzitter

Kees van Amerongen. Maar vanaf 1966 was er een samenwerkingsverband met de Zeister Muziekschool, waar Jan Veerman jr. de lessen gaf. Omdat sommigen de afstand bezwaarlijk vinden, is dirigent Harry Broun gaan lesgeven op de dinsdagmiddagen in een ruimte van DOSC. En sinds afgelopen herfst is het corps een samenwerking aangegaan met docente Anita van Soest (volledig gediplomeerd en als soliste afgestudeerd op trompet aan het Sweelinck Conservatorium), die op alle blaasinstrumenten onderwijst in haar eigen studio aan de Joh. Wierlaan.

Zij is momenteel bezig met een promotietoernooi langs de Dolderse basisscholen, om jonge aanwas te stimuleren. Kinderen mogen even proberen of ze geluid krijgen uit een baritonnetje of een cornet, en vinden dat vaak leuk. Wie ingaat op Anita's aanbod krijgt een uitstekende lerares en zal in het zo snel mogelijk samenspelen heel veel plezier gaan beleven!

Nog even terug naar de historie: het corps heeft tot op de dag van vandaag nooit over een eigen repetitieruimte kunnen beschikken. Aanvankelijk werd dus, net als nu, gerepeteerd op de W.A. Hoeve. Maar in de tussenliggende periode is er ook in de diverse schoolgebouwen gerepeteerd, in de fabrieken, en later in de "Delta" en in "Faisca" (dat was het houten gebouwtje van aanvankelijk fröbelschool 't Zonnetje, dat later werd gebruikt als jongerensoos Faisca; uiteindelijk moest het wijken voor de bouw van het nieuwe wijkje tegenover Pelita tussen Dolderseweg en provinciale weg). Steeds werd men na een korte opzegtermijn verzocht elders onderdak te zoeken, omdat er huurders waren gevonden die veel meer konden betalen.... U begrijpt dat een eigen, vaste en echt geschikte oefenruimte bovenaan de verlanglijst voor de toekomst staat.

Tot slot nog een wetenswaardigheidje: het dr. Engelhardcorps is een fanfare. Dat betekent dat er alleen gespeeld wordt op koper-instrumenten (zoals trompet, cornet, tuba, hoorn) en op saxofoons. Die laatste horen officieel bij de houtblazers omdat het instrument middels een rietje (= hout) wordt angeblazen. Zonder saxofoons zouden we moeten spreken van een brassband. En als er ook andere hout-instrumenten bij waren (zoals klarinet en hobo), dan was het een harmonie.

Mieke van der Ploeg
april 1998

La Coiffurerie

Paduaweg 3c 3734 GG Den Dolder
Tel. 030-228 48 20